

De Heraut

van de

Bereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124).

Zondag 17 November 1895. N°. 934.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden.
Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan den Uitgever J. A. WORMSELT, Bureau N. 2, Voorburgwal 44, te Amsterdam.
Inzendingen die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uren worden ontvangen kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementen: franco aan huis, per drie maanden f 1.20. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent.
Abonnementen worden aangenomen door alle Boekhandelaars, Postdirecteuren enz. en aan het Bureau te Amsterdam.
Advertenties: van 1 tot 4 regels 90 Cent; voor elken regel meer 15 Cent.
Aanvragen en vermelding van leedegaven en Verslagen van Vereenigingen 10 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

Want dat zal mij zijn als de wateren Noachs, toen ik zweer, dat de wateren Noachs niet meer over de aarde zouden gaan; alsoo heb ik gezworen, dat ik niet meer op u toornen, noch u schelden zal. Want bergen zullen wijken, en heuvelen wankelen, maar mijne goedertierenheid zal van u niet wijken, en het verbond mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer.

Jesaja 54: 9, 10.

XII.

Thans zijn we in staat, de slotsom uit het dusver besprokene op te maken. En dan komt het resultaat, in het gemeen genomen, hierop neer, dat na den Zondvloed een gewijzigde orde van zaken voor en op onze aarde is ingetreden, en dat het deze gewijzigde orde van zaken is, waaronder wij thans nog leven. Vóór den Zondvloed was de toestand van de aarde zelve en van de menscheit die haar bewoonde, een andere. Door den Zondvloed onderging de aarde zelve een aanmerkelijke gedaantewisseling. En na den Zondvloed vertoont het leven op die aarde een ander karakter.

Die gewijzigde orde van zaken was uitvoelisch van 's Heeren hoog bestel. Ook in wat toen plaats greep, ontrolde zich het plan van Gods raad. En in de keten der gebeurtenissen die het verloren Paradijs met het straks te herwinnen Paradijs verbindt, vormt ook de Zondvloed, en de wijziging die deze vloed in ons bestaan teweegbracht, een zeer belangrijken schakel.

Er openbaarde zich in den Zondvloed een heilige verbolgenheid des Heeren, maar het ontzettend oordeel, dat in dien vloed voltrok werd, doelde niettemin op zijn genade. Het water van den Zondvloed was, naar luid der uitpraak van den heiligen apostel Petrus, een tegenbeeld van den Doop, die ons behoudt, en zulks door de opstanding van Jezus Christus" (1 Petr. 3: 20, 21). Intusschen droeg de "genade" die in den Zondvloed betoond werd, geen bijzonder, maar een algemeen karakter. De arke behield niet ten eeuwigen leven, maar voor het tijdelijke leven op aarde. Vandaar dat in de arke niet alleen de "kerke Gods" gered werd, maar ook de verworpening Chams, en ook de dieren. Verschil van gevoelens hierover is uit dien hoofde onmogelijk. De genade die hier bewezen wordt, is niet particulier, tot de uitverkorenen beperkt en leidende ten eeuwigen leven, maar algemeen, tot al wat adem heeft zich uitstrekkende, en leidende tot een menscheit bestaan op deze aarde, onder deze bedeeeling. Juist hierdoor is het Noachitisch Verbond voor ons van zoo overwegend belang, overmits het doelt op den toestand, die nu nog voortduurt en waarin wij zelve leven, en die ook voor onze kinderen en kindskinderen nog voort zal duren tot aan de Wederkomst des Heeren. De voorstelling, alsof wij alleen met het Nieuwe Testament hebben te maken, en met het Oude alleen voor zoover de schaduw der nieuwe bedeeeling reeds over Israël gespreid lag, en alsof daarachter dan nog een Noachitisch Verbond lag, dat ons ganschelijk niet meer aanging, moet deswege ten krachtigste weerstaan. Het is juist omgekeerd. De Israelietische toestanden zijn voorbijgegaan, en hebben voor ons geen andere dan principieele en profetische beteekenis; maar wat achter Israël in de Noachitische bedeeeling lag, is niet voorbijgegaan, maar bestond vóór Israël, onder Israël, en bestaat nu nog. Het is de orde van zaken, te midden waarvan wij zelve leven, die destijds, onder Noach, is ingegaan.

Uit dien hoofde zijn we de bespreking van de *algemeene genade* begonnen met onze positie te nemen in het Noachitisch Verbond. Van daar zullen we dan op het Paradijs teruggaan, om voorts den loop der historie tot op onze tijd te vervolgen, opdat ten slotte het gansche tafereel van de algemeene genade of de gemeene gratie onzes Gods in duidelijke trekken voor ons sta, en de beteekenis van die gemeene gratie voor onze Gereformeerde belijdenis en de Gereformeerde praktijk duidelijk in het licht zij gesteld. Met het oog hierop zagen we ons genoodzaakt, het Noachitisch Verbond breedvoerig te bespreken. Velen die niet inzagen, op welk doel we afgingen, vonden dit zelfs te breedvoerig, een enkele mompelde zelfs van breedsprakigheid. Toch zou een beknopter behandeling hier misplaatst zijn geweest.

Geheel de Noachitische geschiedenis is de laatste anderhalve eeuw derwijs verwaar-

loosd, op de catechisatie vluchtig afgehandeld, en uit de predikatie bijna geheel verdwenen, dat we geen vasten grond onder den voet konden krijgen, tenzij vooraf Gen. 8 en 9 nauwkeurig waren uitgelegd en toegeelicht. Vooral de quaesitie van de doodstraf had het juiste inzicht in deze hoofdstukken op zoo bedenkelijke wijze verward, dat hier zonder deugdelijke en uitvoerige uitlegging niet verder was te komen. Het mocht niet een gevoel tegenover een gevoel blijven, maar op *zekere* wijze moest worden aangehouden, waarom de vage opvatting van deze kapitels geen steek houdt.

De verwaarloozing van deze Noachitische geschiedenis dagteekent van de beëindiging der Coccejaansche en Voetiaansche geschillen. In dien strijd speelde deze geschiedenis een hoofdrol, maar om ongelukkigerwijze slechts als één der vele verbandshistoriën in de langere of kortere reeks te worden opgenomen. Hierdoor werd de geheel eigenaardige en principieele betekenis van het Noachitisch Verbond almeer uit het oog verloren. Dat het hier de "gemeene gratie", en niet de "particuliere genade" gold, voelde men niet meer. En toen nu ten leste de moegestreden strijders het zwaard opstaken, was het Noachitisch Verbond voor het besef der gemeente niets anders geworden, dan een oordeel over de zonde, een waarschuwing tegen een brooddrunten leven, en een zeer weinig beduidende voorbereiding voor het Verbond, dat straks met Abraham zou worden opgericht. Wie dan ook vergelijkt, wat zorge Petrus van Maestricht nog aan den tijd van Noach besteedde, met de vluchtige bespreking, die later aan het toen gebeurende deel viel, zal ons toestemmen, dat hier metterdaad over verwaarloozing en onderschatting te klagen valt; en met het oog hierop onze poging bilijken, om door eenigszins breeder opvatting de beteekenis der Noachitische historie weer te doen opleven.

Vatten we nu het verkregen resultaat saam, dan zij het ons vergund, dit aan te geven onder de hier volgende hoofdpunten.

In de eerste plaats, wat uit den Zondvloed gered wordt, is het *menscheit geslacht*; niet maar enkele personen, maar het geslacht zelf, dat God in Adam als hoofd der menscheit schiep. Want wel werden er duizenden en tienduizenden in den vloed verzwolgen, en daarentegen slechts *acht* menschenkinderen gered, maar die acht stonden in onderling verband. Het waren niet acht mannen, noch acht vrouwen; niet acht jongen of acht ouden, en ook niet acht personen van heinde en ver saamgeraapt; maar deze acht personen stonden met elkander in organisch verband. Ze vormden een huisgezin, ze vormden een geslacht. Ze waren mannen en vrouwen, ze waren ouden en jongen, ze waren vaders en moeders, er waren kinderen en die kinderen waren gehuwd. Hoe vreeselijk dan ook de Zondvloed tegen den stam der menscheit gewoed had, zoodat schier alle takken van dien stam waren afgerukt, en die stam zelf bijna tot op den bodem was afgeslagen, toch leefde de boom zelf nog in den wortel en in den afgehouden stam; en straks is met verbandende snelheid die stam weer uitgeschoten, heeft weer takken naar alle zijden doen uitloopen, en aan die takken een rijken bladerendos aan de twijgen doen uitschieten. Wat thans op aarde leeft is dus *menscheit geslacht*, en dat geslacht is uit de arke gekomen, en is, als door de arke gered, datzelfde menscheit geslacht, dat eens in Adam geschapen werd.

In de tweede plaats is de aarde, waarop wij leven, nog altoos *dezelfde* aarde die voor den Zondvloed bestond, maar door de catastrofe van den Zondvloed op belangrijke wijze in haar geaardheid veranderd. De voorstelling toch, alsof er destijds niets zou geschied zijn, dan dat de wateren een tijdlang rezen en den aardbodem bedekten, om, straks wegevoerd, weer dezelfde gedaante des aardrijks te voorschijn te laten komen, blijkt op misverstand te rusten. In Jesaja 54: 9, 10 spreekt God zelf van de wateren van Noach, en van den eed zijns Verbonds om geen vloed meer op de aarde te brengen, en laat er dan aanstonds op volgen: "Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar mijne goedertierenheid zal niet wijken, en het Verbond mijns vredes zal niet wankelen, zegt de Heere, uw Ontfermer." Lezen we nu in Gen. 7: 11, dat de fonteynen des grooten afgronds werden *opgebroken*, en leert ons de aardkorst, dat er geweldige scheuringen en verzettingen en inzakkingen en opbarstingen hebben plaats gehad, dan schijnt in dat *wijken van de bergen*, en in *dat wankelen van de heuvelen* nog iets na te klinken van wat tijdens den Zondvloed is geschied. Het is dan ook opmerkelijk, dat

in Psalm 45: 3 en elders van *een versetzen van de bergen in het hart van de aarde* gesproken wordt, en dat Jezus in zijn onderwijzing over het geëoof nogmaals op dat *gevoeren worden in de zee van gansche bergen* zinspeelt. Ook het feit dat Gen. 8: 4 den berg Ararat als den hoogsten berg noemt, terwijl het een feit is, dat er thans veel, veel hooger bergen gevonden en beklommen zijn, spreekt ons van een geweldige verandering die in de aardkorst moet hebben plaats gegrepen. Onze aarde moet derhalve na den Zondvloed een andere gestalte, een andere gedaante vertoond hebben dan vóór den Zondvloed, en het *opbreken* van de fonteynen des grooten afgronds mag niet als dichterlijke uitdrukking, maar moet in letterlijken zin worden opgevat.

Hiermee is in de derde plaats tevens de waarschijnlijkheid gegeven, dat ook de verhouding van den dampkring tot onze aarde destijds wijziging onderging. Er staat dat *de sluizen des hemels werden geopend*, wat volstrekt niet hetzelfde is, als dat de wolken zich ontlasten. Brengt men dit nu in verband met Gen. 2: 5, waar staat: "God de Heere had nog niet doen regenen op de aarde, maar een damp was opgegaan uit de aarde, en bevochtigde den ganschen aardbodem"; alsook met het opmerkelijke feit dat de *regenboog* tot teeken des Verbonds gesteld wordt, dan liggen hierin aanwijzingen te over, om ook voor wat den dampkring aangaat, aan zekere veranderingen te denken, die destijds intraden. In hoeverre deze dampkringsverandering nu weer samenhangt met eenige gebeurtenis in de starrenwereld, blijft hierbij buiten bespreking, al verdient het de aandacht, dat alle profeten, en zoo ook de apocalypse van Johannes op Pathmos, bij de laatste catastrofe die nog komen zal, opzettelijk ook van gewichtige veranderingen gewagen, die in den stand van zon, maan en sterren zullen voortvallen. Voor ons doel is het genoeg, indien we maar op tweelei letten: 1°, dat de Zondvloed niet een eenvoudige wolkbreuk of sterke plasregen, maar een geheel exceptionele verschijning in den dampkring is geweest; en 2°, dat de toen neergestorte wateren niet vernietigend zijn, maar op andere wijze dan voorheen, "zij aan Noord- en Zuidpool, 't zij in de korn der aarde zijn verdeeld. Vast staat dat vóór den Zondvloed de toestand van den dampkring zoo was, dat de Zondvloed er uit voortkwam, en dat hij nu zoo is, dat we tegen den terugkeer van zulk een zondvloed waarborg bezitten. Wat te komen staat met Christus' wederkomst, is geen catastrofe door water, maar een catastrofe door vuur. Zie het maar in 2 Petr. 3: 12: "De elementen zullen brandende versmelten." Indien nu thans door *vuur* te wachten staat, wat destijds door *water* kwam, moet de algemeene gesteldheid, en in het bijzonder de verhouding van de aarde tot den dampkring wel wijziging hebben ondergaan.

In de vierde plaats treedt de zegen van den nieuwen toestand niet alleen voor de kerke Gods, maar voor *al wat menscheit is*, ja zelfs voor de *dierenwereld* in. Het is niet de kerke die behouden wordt, om al wat buiten de kerke is, aan het gemeen verderf prijs te geven, maar de genade hier bewezen, strekt zich uit over heel het menscheit leven. Ook zeer zeker, opdat de kerke Gods een plaats vond voor het hol van haar voet. En ook opdat straks de kerke des Nieuwen Verbonds uit alle volken en natien haar geloovigen zou bijeenvergaderen. Maar toch ook wel terdege, opdat God de Heere zijn werk ook in die breede menscheit leven zou voortzetten, wel niet ter zaliging der zielen, maar dan toch tot prijs en verheerlijking van zijn grooten Naam. Als Hiram straks Salomo's tempel bouwt, is die Hiram een zwerveling buiten Gods kerke. Hij heeft geen deel aan de particuliere genade van Israël. Maar niettemin is de gave die in hem werkt, een gave door God hem verleend, en die gave wordt in den bouw van Jeruzalems tempel besteed tot verheerlijking van den Naam des Heeren.

In de vijfde plaats wordt de verhouding van de menschenwereld tot de dierenwereld geregeld, en eerst nu gebracht in dien toestand, waarin wij die verhouding kennen. De heerschappij over de dieren, die in Gen. 1: 26 aan den nog onzondigen menscheit was gegeven, en die zoo heerlijk bijkens Gen. 2: 19, 20 door Adam vóór zijn val was uitgeoefend, had uiteraard door den val schade geleden. Was ze in het Paradijs organisch, d. i. vanzelf werkende, door de zonde was ze in *werktuig* met het veranderen, en thans na den Zondvloed neemt ze het karakter aan van een *verschrikking en vrees*, (Gen. 9: 2), die bij de

ontmoeting met den menscheit over het dier uitging. In verband hiermede wordt *al het gedierte* thans in de hand des menschen overgegeven. Ja, sterker nog, de menscheit ontvangt het recht, om het dier te doden en tot spijze te nemen. Alleen van het lauwe bloed zal hij verre blijven, opdat het eten van het vleesch hem niet verdierlijke. En voorts treedt de gerechtigheid Gods op, om het leven des menschen tegenover het wild gedierte te beschermen. God zal het bloed, de ziel des menschen eischen *van de hand van alle gedierte*. Tusschen den menscheit en het dier staat alsoo Gods genade in, om den menscheit te beschermen. Een genade die zich uitspreekt in het beslag dat God op het dier tegenover den menscheit legt, in het Nimrods-herosisme, waarmee Hij den menscheit tegenover het dier bezielt, en in de wrake der vernietiging en der uitroeiing die allengs over alle roofgedierte gaat, waar het menscheit leven zich volmaakt.

In de zesde plaats greep er een opmerkelijke verandering in het leven van den menscheit zelve plaats. Kennelijk nam zijn kracht af, en werd zijn ontwikkeling vervroegd. Zijn menscheit kracht neemt af, want terwijl Noach een leeftijd van tien eeuwen bereikt, daalt die leeftijd bij Sem reeds op zes eeuwen, bij Heber op vier, bij Serug op twee, en bij Abraham reeds op een levensduur, die van den onze niet zoo veel verschilt. En ook werd de menscheit ontwikkeling vervroegd, want terwijl vóór den Zondvloed Methusalem eerst op een leeftijd van 187 jaren zijn zoon Lamech genereerde, wordt aan Sem zijn zoon Arphachad reeds geboren toen hij 100 jaar oud was, en kreeg Arphachad zijn zoon Selah reeds op 35-jarigen leeftijd. Bij Abraham is de orde der dingen reeds dermate gewijzigd, dat de geboorte van Isaak bij hem een wonder heette op een leeftijd, toen Methusalem nog bijna een eeuw leven moest, eer hij zijn kind kreeg. Dit te willen verklaren uit een langzame verachtering van ons geslacht is ongerijmd. In de 2000 jaren vóór den Zondvloed blijft de levensduur zich over eeuwen uitstreken. Adam leefde 930 jaren, en Noach, die twintig eeuwen later leefde, haalde de 950 jaren, en leefde dus nog 20 jaren langer. Van langzame verachtering vóór den Zondvloed dus geen spoor. De daling in levensduur na den Zondvloed is *plotseling*, en gaat telkens met twee eeuwen tegelijk. Hier is dus een ingrijping Gods, die de levenskracht van den menscheit opzettelijk verminderde, en die tegelijk hiermede zijn ontwikkeling *vervroegde*. Arphachad staat op 35-jarigen leeftijd gelijk met Methusalem, toen hij pas 187 jaren oud was. Abraham was als man reeds verstorven op een leeftijd, toen voor de oudvaders het krijgen van kinderen pas begon.

Ongetwijfeld had dit lange leven van eertijds sterk bijgedragen tot de ontwikkeling van boosheid en ongerechtigheid. Nu nog zijn oude zondaars altoos het gevaarlijkst. En wat moet dan niet de uitbreking van ongerechtigheid geweest zijn, toen zulke *oude zondaars* acht en meer eeuwen voor den boeg hadden, om hun boosheid te volendoen. De verklaring *dat al het gedierte der menscheit te allen dage alleenlijk boos was geworden*, hangt dan ook stellig met dit lange leven der goddelooze en ongerechtigde lieden saam. Dit af te snijden was een stuiting van de ongerechtigheid. De kortere levensduur is genade. (Genade ook voor de kinderen Gods, want hoe hang moet niet het heimwee naar den heimel zijn geweest voor een kind van God, dat acht en meer eeuwen op deze aarde leven moest.

En in de zevende plaats stelt God de Heere *een orde voor het menscheit leven* in, die geschikt was, om de uitbreking van ongerechtigheid te stuiten. De vroeger alleen bestaande orde van de vaderlijke macht, en van de patriarchale invloeden, was daartoe ontoereikend gebleken. Daarom wordt nu de *Overheid* ingesteld, ten einde door die Overheid een ordelijke, menscheit samenleving mogelijk te maken. En die Overheid wordt met *majesteit* bekleed, omdat het recht over leven en dood haar wordt toevertrouwd, opdat niet de tirannie van menscheit over menscheit, maar de heerschappij van God over zijn schepsel in haar zou vertoond worden. De moord, vóór den Zondvloed zeker algemeen, kon voortaan door de doodstraf beteugeld worden, en zoo zou eerst de vervulling van gansche de aarde door ons menscheit geslacht mogelijk worden. "Weest vruchtbaar", zoo spreekt de Heere, *en vermenigvuldigt, teelt overvloedig voort op aarde, en vermenigvuldigt op haar*, nadat reeds vóór gezegd was: "Zijt vruchtbaar, en vermenigvuldigt en ver-

vult de aarde". En juist aan dien zegen wordt nu de instelling van de doodstraf toegevoegd, opdat de onderlinge uitmoording, die bij Kain begonnen was, zou gestuit en hierdoor het bewonen van gansche de aarde mogelijk zou worden.

Op die wijze trad die *geregelde en vaste orde van zaken* in, waardoor eerst de *historie van ons geslacht* een aanvang kan nemen. Dit duidt de Heilige Schrift op tweeërlei wijze aan. Vooreerst wordt de *vastheid der nieuwe orde van zaken* aangegeven door de belofte: *Voortaan zullen al de dagen der aarde zaaing en oogst, koude en hitte, zomer en winter, dag en nacht niet ophouden*. En dat eerst nu de eigenlijke historie van ons menscheit geslacht een aanvang neemt, ligt uitgesproken in de profetie, die de Geest aan Noach op de lippen legde, en die hem in zijn volle zegenspreuk over Sem, en zijn gedeeltelijke zegenspreuk over Japhet en in zijn vloek over Cham de lijnen deed trekken, waarlangs de historie der wereld zich ontwikkelen zou. In die profetie ligt metterdaad het kort program van heel de wereldhistorie, en de teleurstellende onderoinding met het negerras opgedaan, de duurzame beteekenis van de Joden en Mahomedanen, als Sems nakomelingen, en de hooge beteekenis waartoe Japhet thans gekomen is, geven ons nog den sleutel in handen voor de verklaring van de wereldgeschiedenis.

Zoo openbaart zich metterdaad in de veranderde orde van zaken, die na den Zondvloed intrad, een alles omvattende, heel de historie beheerschende, de voor onze toestand beslissende, en tot in de verste toekomst zich uitstrekkende daad van *algemeene genade* of van *gemeene gratie*, die dankbaar moet worden aanvaard, waarmee bij onze belijdenis te rekenen, en waaruit onze beschouwing van het leven en van heel den toestand der wereld op te maken is. Wie deze *machtige genade* Gods, en hiermede zijn *gemeene gratie* voorbijzet of onderschat, valscht zijn blik op het leven, komt uit bij een valsche dualisme, en loopt zeer licht gevaar, om zijn Christelijke religie te laten afwijken van het *Gereformeerde*, d. i. van het zuivere spoor.

„Pleisteren met looze kalk.”

Daarom, ja daarom dat zij mijn volk verleidde, zeggende: Vrede; daar geen vrede is; en dat de een eenen leemen wand bouwt, en zie, de anderen hem pleisteren met looze kalk. Ezech. 13: 10.

Onze timmerlieden en metselaars zijn de mannen van het *wezen*, de stucadoors en schilders zijn de mannen van den *schijn*.

Nooit anders dan van den schijn. Alles toch wat geschilderd is, *verbergt* zijn wezen, en voor oogen is alleen de tint der verve. Alle *verft* dekt en bedekt. En de vraag is alleen, of de schijn die alsdan ontstaat, aan het wezen beantwoordt, dan wel *loos*, d. w. z. *valsche* is. Een blind raam op een dooden muur geschilderd is valscheit, want door het venster moet ge zien kunnen. En ook valscheit zijn de nieuwe houten binten die ge rondschaaft en zwart schildert alsof het ijeren stangen waren, want hout is niet zwart en een stang moet van metaal zijn.

In de bouwkunde heet het dan ook *onspreklijke stijl*, als ge door vert of door pleister een schijn aan wand of bint geeft, waaraan geen wezen beantwoordt.

En zoo nu staat het ook met de *pleisterhalk*. Want ook de stucadoor dekt en verbergt het wezen, en de kalk waarmee hij den muur dekt is *loos* of *valsche*, als ze aan den wand een voortkomen geeft dat met het wezen van den muur niet overeenkomt.

Dan is de kalk *loos*, want die kalk bedriegt u. Dan vooral, indien de muur zelf niets dan een looze wand is, en de stucadoor er nu het voortkomen aan geeft, als stondt ge voor een zwaren, stevigen, uit soliden steen gemetselden muur.

Dan want ge er tegen te kunnen leunen, en die de wand buigt in, of ge valt er door. Of ook de regen slaat neder, en heel uw wand brokkelt af.

Dan is het niet alleen schijn tegen het wezen, maar zelfs schijn *zonder* wezen.

Ge dacht dat er een muur stond, en zie het was een loos stakkeel met looze kalk bepleisterd. Al zulke sprekende feiten uit het leven brengt nu de Heilige Schrift op den bouw van 's Heeren tempel, d. i. van zijn Koninkrijk en zijn Gemeente, over. Ook van dien tempel moeten de muren omhoog rijzen op het fundament, dat gelegd is, vastgelegd in den eenigen hoeksteen, dien steen dien wel de tempelbouwers veracht hadden, maar die van God *sten hoefde des hoeks* gelegd is. En zoo bij een bouw, dan moet het bij dezen bouw in *oprechtien stijl* toegaan. Wat voor oogen is moet met het innerlijke overeenstemmen. De schijn van *buiten* en het wezen van *binnen* moeten volkomen op elkander passen.